

۱۵۵۰۸۰۱

اعتیاد

مشاوره و درمان

www.ketab.ir

سرشناسه: بهاری، فرشاد، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور: اعتیاد، مشاوره و درمان (راهنمای تغییر رفتار اعتیادی و در متعادلان) نگارش فرشاد بهاری؛

با همکاری کاملیا گروسی.

مشخصات نشر: تهران: دانژه، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص.

شابک: 978-600-5510-37-9

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: (Addiction: counselling and treatment (guide for behaviour change among addicts)

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: واژه نامه.

موضوع: اعتیاد - درمان

موضوع: معتادان - مشاوره

شناسه افزوده: گروسی، کاملیا، ۱۳۵۵ -

رده بندی کنگره: ۱۳۸۸ ۶ الف ۶ / RC۵۶۶

رده بندی دیوینی: ۶۱۶/۸۶۲۲

شماره کتابخانه ملی: ۱۶۸۵۲۳۱

عنوان: اعتیاد، مشاوره و درمان (راهنمای تغییر رفتار اعتیادی در معتادان)

تألیف: دکتر فرشاد بهاری

صفحه آرا: گروه گرافیکی ارشیا

مدیر تولید: داریوش سازمند

ناشر: دانژه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: طیف نگار

شمارگان: ۲۲۰ نسخه / قطع: وزیری

نوبت چاپ: چهارم - ۱۴۰۰ / ششم - ۱۴۰۳

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۷۰-۳۷-۹

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تهران: خیابان استاد مطهری - خیابان سلیمان خاطر (امیراتابک)، کوچه اسلامی، شماره ۴/۲
کدپستی: ۱۵۷۸۶۳۵۸۱۱ صندوق پستی: ۴۱۴۶-۱۴۱۵۵ تلفن: ۸۸۸۴۶۱۴۸ - ۸۸۸۴۲۵۴۳ تلفکس: ۸۸۸۱۲۰۸۳

نشانی دفتر پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۳ فروردین، بن بست خسروی، پلاک ۱

تلفن: ۶۶۴۷۶۳۷۵ - ۶۶۴۶۲۰۶۱ فکس: ۶۶۴۶۲۴۹۶

فهرست

صفحه

عنوان

۱۱ ..... مقدمه

فصل یک: در آمدی بر مشاوره با معتادان

۱۳ ..... کلیات

۱۴ ..... پیشینه مواد مخدر در ایران

۱۶ ..... برداشت‌های مختلف از رفتار اعتیادی

۱۸ ..... مدل اخلاقی

۱۹ ..... مدل طبی

۲۲ ..... مدل اصلاحی/جبرانی

۲۳ ..... مدل داوطلبانه/استمدادطلبی

۲۴ ..... اهداف مشاوره با معتادان

۲۶ ..... مراکز درمانی تخصصی سوء مصرف مواد و الکل

فصل دو: آشنایی با آثار، عوارض و انواع مواد و دارو

۳۷ ..... مبانی نوروبیولوژیک اعتیاد

۳۹ ..... آثار مواد و داروها روی آدمی

۴۳ ..... راه‌های مصرف مواد / دارو

۴۳ ..... انواع مصرف مواد

۴۴ ..... عملکرد فیزیولوژیکی معتادان

۴۵ ..... اثرات فارماکوکینتیک

۴۶ ..... پویایی‌شناسی داروها (فارماکوکینتیک)

۴۷ ..... طبقه‌بندی داروها

۴۸ ..... آشنایی با شایع‌ترین مواد برای سوء مصرف

۵۱ ..... جمع‌بندی

۵۱ ..... سؤالاتی برای تفکر و فعالیت کلاسی

۱۶۸	مدل شناختی - رفتاری غلبه بر مصرف مواد و الکل.....
۱۶۸	نظریه شناختی - رفتاری.....
۱۶۹	الفبای تغییر.....
۱۷۱	مهیار هیجان‌ها.....
۱۷۳	مشکلات روانی همراه با سوء مصرف مواد و الکل.....
۱۷۶	جمع بندی.....
۱۷۶	سؤالاتی برای فعالیت کلاسی.....

فصل نه: زوج درمانی یکپارچه با افراد الکلی

۱۷۹	اصول زوج درمانی یکپارچه.....
۱۸۶	مدل زوج درمانی یکپارچه.....
۱۸۶	مرحله اول) سنجش و شناسایی مشکل مشترک.....
۱۸۶	درک دیدگاه هر یک از زوجین درباره مشکل.....
۱۸۷	ارائه تعریف مشترکی از مشکل.....
۱۸۸	مرحله دوم) تعیین هدف.....
۱۸۹	بیرونی کردن مشکل.....
۱۹۱	مرحله سوم) مداخلات.....
۱۹۱	تعیین نقاط قوت.....
۱۹۲	طراحی مداخلات درمانی.....
۱۹۳	مرحله چهارم) ابقا.....
۱۹۳	مشخص کردن موانع و پرتگاه‌ها.....
۱۹۴	مرحله پنجم) اعتبار بخشی.....
۱۹۵	توقف در مراحل زمان.....
۱۹۶	بازگشت به مرحله درمانی قبل.....
۱۹۷	وابستگی به الکل و سوء مصرف الکل.....
۱۹۸	الگوی زناشویی حامی الکلیسم.....
۱۹۹	چگونه همسر می تواند به فرد الکلی کمک کند.....
۲۰۲	فنون درمان.....
۲۰۴	مداخله.....
۲۰۵	پرهیز کامل.....
۲۰۵	مداخله برای بهبود کیفیت رابطه.....

۲۰۶	الگوی تعاملی زوج درمانی مشکلات الکل.....
۲۰۶	مسئله سنجش.....
۲۰۷	سنجش فرد الکلی و رابطه.....
۲۰۹	کاربرد مدل تعاملی برای الکلیسم.....
۲۰۹	مرحله ۱: سنجش و توسعه یک تعریف یکپارچه از مشکل.....
۲۱۰	مرحله ۲: تنظیم اهداف.....
۲۱۰	مرحله ۳: انطباق با رفتارها و ادراکات جدید.....
۲۱۱	مرحله ۴: نگهداری رفتارها و ادراکات جدید.....
۲۱۲	مرحله ۵: اعتبار بخشی رفتارها و ادراکات جدید.....
۲۱۳	جمع بندی.....
۲۱۴	سؤالاتی برای فعالیت کلاسی.....

فصل ده: پیشگیری از عود رفتار اعتیادی

۲۱۵	مقدمه.....
۲۱۶	ماهیت پیشگیری و چشم اندازهای آن.....
۲۱۸	مدل ها و سطوح پیشگیری.....
۲۲۱	مشکلات نظری در پیشگیری از عود.....
۲۲۴	الگوهای عود اعتیاد.....
۲۲۵	رویکردهای پیشگیری از عود.....
۲۲۵	مدل طبی پیشگیری از عود.....
۲۲۶	مدل یادگیری اجتماعی پیشگیری از عود.....
۲۲۷	مدل زیستی، روانی، اجتماعی.....
۲۲۸	دید فرایندی به پیشگیری.....
۲۳۰	مشاوره پیشگیری از عود.....
۲۳۹	تهیه طرحی برای پیشگیری از عود.....
۲۴۰	جمع بندی.....

فصل یازده: پژوهش در اعتیاد و تغییر رفتارهای اعتیادی

۲۴۳	مقدمه.....
۲۴۵	تحقیقات بازده.....
۲۴۷	ارزیابی برنامه.....

۲۴۷	..... تحقیقات فرایندی
۲۴۸	..... تحقیقات مربوط به سیاست گذاری
۲۵۱	..... کلام آخر
۲۵۳	..... منابع
۲۶۵	..... پیوست‌ها
۲۹۷	..... واژه‌نمای توصیفی
۳۰۳	..... موضوع‌نما

مقدمه

بی‌تردید اعتیاد، معضل بزرگی در جوامع امروزی است. اکنون دیگر کمتر کشوری است که با اعتیاد دست و پنجه نرم نکند. در کشور ما نیز اعمال سیاست‌های کلان در دو محور کاهش عرضه و کاهش تقاضا نتایجی به ارمغان آورده است. گرچه طلیعه امید را در دل می‌پروراند اما کافی نیست؛ به ویژه در محور کاهش تقاضا به نظر می‌رسد به یک تحول فرهنگی و نرم برای مواجهه با روند افزایشی سوء مصرف مواد نیاز است و هنوز راهی طولانی در پیش رو است.

درس مشاوره با معتادان یا مشاوره اعتیاد در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته مشاوره پس از بازنگری واحدها، به عنوان یکی از دروس لازم، گنجانده شده است. با این حال تدوین کتابی که حاوی مبانی نظری و فنون عملی برای درک فرایند اعتیاد و مشاوره با معتادان مطابق با سرفصل‌های این درس باشد، تدوین نشده است و مدرس کافی برای تدریس آن در دانشگاه‌ها که رویکرد مشاوره‌ای و روان‌شناختی را در پیش بگیرند، وجود ندارد. این کتاب با چنین هدفی تدوین شده است.

مبانی نظری کتاب حاضر «رویکرد فردی»^۱ است و بر این فرض بنیادی استوار است که معتادان و خانواده‌های آن‌ها گروهی ناهمگن هستند و بایستی از چشم‌اندازی فردی معالجه و درمان شوند زیرا مراجعانی که با مسائل اعتیادی سروکار دارند از نظر الگوهای رفتاری، اثرات جسمانی مواد بر آن‌ها، پیامدهای مصرف الکل یا مواد، شخصیت، محیط اجتماعی، جنسیت، فرهنگ و متغیرهای دیگر متنوع‌اند.

عقاید و ابعاد توصیف شده در این کتاب نتیجه سال‌ها تفکر و تحقیق صاحب‌نظران بنام در عرصه اعتیاد است. مدل فرانظری اعتیاد که در این کتاب به عنوان اساس مشاوره با معتادان به آن پرداخته شده مبتنی بر این فرض است که اعتیاد یک «اتفاق» نیست بلکه یک «فرایند» است که آغاز و فرجام دارد. مصاحبه انگیزشی به عنوان ابزار اصلی در مدل فرانظری تغییر «قلب مداخلات مشاوره‌ای» است و تلاش برای تغییر شناختی - رفتاری محور مداخلات روان‌شناختی را تشکیل می‌دهد.

بی‌شک درمان اعتیاد با سم‌زدایی و خدمات پزشکی و روان‌پزشکی آغاز می‌شود و با مداخلات مشاوره‌ای فردی، خانوادگی و گروهی ادامه پیدا می‌کند. چنین رویکردی به درمان - نه فقط ترک اعتیاد - مستلزم کار تیمی و خدمات بین رشته‌ای متخصصان حرفه‌ای یاورانه پزشکی و غیرپزشکی است.

عود رفتارهای اعتیادی پدیده‌ای رایج اما غیرعادی است که جزئی از فرایند بهبودی تلقی می‌شود. بدین منظور فصل کاملی به این میحث اختصاص داده شده است. همچنین شاخص بارز کتاب حاضر، وجود کاربرگ‌های متنوع و ابزارهای تشخیصی - پژوهشی است. تهیه واژه‌نامه‌ای توصیفی اما مختصر درباره واژه‌های کلیدی مرتبط با رفتار اعتیادی بر غنای آن می‌افزاید. امید است مطالب کتاب برای دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مشاوره و سایر علاقه‌مندان به کار با معتادان مفید واقع شود.

سپاسگزاری

تصور تدوین و انتشار کتابی که بتواند نیاز نظری و مهارت‌های عملی دانشجویان را در مشاوره اعتیاد برآورد، کار ساده‌ای نبود. از همکاران محترم سرکار خانم دکتر کاملیا گروسی که در بازنگری فصل‌های دوم و چهارم پیشنهادات ارزنده‌ای ارائه کردند، و بستر مناسبی را در مؤسسه جمعیت آفتاب برای دانش‌افزایی عملی دانشجویان کارشناسی ارشد مشاوره در کار با معتادان فراهم کردند، سپاسگزارم.

همین‌طور از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر علی حسین سازمند مدیر نشر دانش که با علاقه، و جدیت کم‌نظیر خود امکان چاپ اثر را در کوتاه‌ترین زمان ممکن فراهم نمودند، همین‌طور سرکار خانم بیطرفان که با صبر و حوصله و دقت نظر خود کتاب را در قالبی آبرومند صفحه‌آرایی کردند، صمیمانه قدردانی می‌نمایم.

دکتر فرشاد بهاری - متخصص مشاوره